

Верховний
Суд

ОГЛЯД
судової практики
Касаційного господарського
суду у складі Верховного Суду
(актуальна практика)

Рішення, внесені до ЄДРСР
за вересень 2025 року

Зміст

1. Справи про банкрутство	4
1.1. Щодо підстав відкриття провадження у справі про банкрутство майнового поручителя, який не є боржником за основним зобов'язанням	4
1.2. Щодо неможливості відкриття справи про банкрутство щодо поручителя, якщо стосовно основного боржника затверджено план досудової санації, яким змінено строк виконання основного зобов'язання	6
1.3. Щодо наслідків неповідомлення про засідання члена комітету кредиторів ...	9
1.4. Щодо наслідків ненадання боржником розпоряднику майна необхідних бухгалтерських та інших документів, доступу до електронних баз даних, а також місцезнаходження майна боржника на території проведення активних бойових дій	11
2. Справи, пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством	14
2.1. Щодо застосування права суду зупинити виконання рішення АМК з метою забезпечення позову у справі про визнання недійсним рішення АМК України	15
3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів.....	16
3.1. Щодо відповідальності голови правління АТ за видання наказу про преміювання на підставі неправомірного рішення наглядової ради	16
3.2. Щодо відсутності об'єктивної можливості визначити договір як значний правочин, якщо в момент укладення договору його вартість не була визначена конкретно та пов'язувалася з вартістю фактично наданих послуг	18
3.3. Про правовий статус спадкоємця частки у статутному капіталі ТОВ та межі охорони спадкового майна	20
3.4. Щодо позачергових витрат на обслуговування рахунку в цінних паперах банку в процедурі ліквідації	23
4. Справи щодо земельних відносин.....	25
4.1. Щодо застосування висновку про вартість об'єкта приватизації на дату укладення договору купівлі-продажу як визначального критерію для встановлення ціни викупу	26
5. Процесуальні питання	27
5.1. Щодо застосування наслідків неподання позивачем витребуваних доказів або ухилення від відповідей на запитання інших учасників справи	27

Перелік уживаних скорочень

АТ	– акціонерне товариство
АМК	– Антимонопольний комітет України
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВС	– Верховний Суд
ГПК України	– Господарський процесуальний кодекс України
ЄДР	– Єдиний державний реєстр юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань
КГС ВС	– Касаційний господарський суд у складі Верховного Суду
КМУ	– Кабінет Міністрів України
КУзПБ	– Кодекс України з процедур банкрутства
ОДА	– обласна державна адміністрація
Методика	– Методика оцінки майна, затверджена постановою КМУ від 10 грудня 2003 року № 1891
НБУ	– Національний банк України
ОП КГС ВС	– об'єднана палата Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду
ОСББ	– об'єднання співвласників багатоквартирного будинку
ПП	– приватне підприємство
ПК України	– Податковий кодекс України
ТОВ	– товариство з обмеженою відповідальністю
ФОП	– фізична особа – підприємець
Фонд	– Фонд гарантування вкладів фізичних осіб
ФДМ –	– Фонд державного майна
ЦК України	– Цивільний кодекс України

1. Справи про банкрутство

1.1. Щодо підстав відкриття провадження у справі про банкрутство майнового поручителя, який не є боржником за основним зобов'язанням

КУзПБ не зобов'язує ініціюючих кредиторів (у тому числі іпотекодержателя), окрім податкових органів, подавати разом із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство докази вчинення ними досудових чи позасудових заходів щодо стягнення заборгованості

Акціонерне товариство «Райффайзен Банк» (АТ «Райффайзен Банк», Банк, Кредитор) звернулося до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Петрус-Інвестбуд» у зв'язку з непогашеною заборгованістю як майнового поручителем поручителя за кредитними договорами, укладеними в рамках генеральної кредитної угоди.

Місцевий господарський суд ухвалою відкрив провадження у справі про банкрутство ТОВ «Петрус-інвестбуд», визнав вимоги кредитора Банку, які забезпечені іпотекою нерухомого майна боржника (майнового поручителя), увів мораторій на задоволення вимог кредиторів боржника тощо. Ухвалюючи рішення, суд виходив з того, що норми КУзПБ не містять заборони звернення ініціюючого кредитора до боржника – майнового поручителя – із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство, що є реалізацією його права на судовий захист.

Суд апеляційної інстанції скасував зазначену ухвалу та постановив нове рішення про відмову у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ «Петрус-Інвестбуд», зазначивши що вимоги про відкриття провадження у справі про банкрутство є передчасними, оскільки кредитор не реалізував наявні у нього права у правовідносинах з майновим поручителем та не довів, що грошові вимоги до боржника, які забезпечені іпотекою, є безспірними; товариство відповідає перед банком своїм майном, а не грошовими вимогами.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом касаційного перегляду у цій справі стало питання наявності / відсутності підстав для відкриття провадження у справі про банкрутство майнового поручителя, який не є боржником за основним зобов'язанням.

Суди попередніх інстанцій встановили, що між Банком та групою підприємств – ТОВ «Світ ласощів» (далі – ТОВ «Світ ласощів»), ТОВ «Петрус» (далі – ТОВ «Петрус»), ТОВ «Кондитер-Інвест» (далі – ТОВ «Кондитер-Інвест») – укладено генеральну кредитну угоду зі змінами та доповненнями, відповідно до якої Банк зобов'язувався надати будь-якому з позивальників кредитні кошти на умовах, визначених у додаткових кредитних договорах, які після підписання ставали її невід'ємними частинами.

З метою забезпечення виконання грошових зобов'язань за кредитними договорами в рамках цієї угоди між Кредитором і ТОВ «Петрус-Інвестбуд» як майновим поручителем укладено 2 іпотечні договори.

У зв'язку з неналежним виконанням кредитних зобов'язань Банк направив на адреси ТОВ «Золотоніський лікєро-горілочний завод «Златогор», ТОВ «Петрус-Алко» та ТОВ «Петрус-Інвестбуд» претензію про сплату основної заборгованості та нарахованих відсотків, залишену, проте, без виконання.

Звернення кредитора до суду із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство по суті є реалізацією кредитором права на судовий захист власних майнових прав за відсутності належного виконання грошового зобов'язання.

Відкриття провадження у справі про банкрутство стосовно боржника не змінює суті заставного (іпотечного) зобов'язання, зазнає змін лише процедура задоволення вимог кредитора, які забезпечені заставою (іпотекою), з урахуванням чого норми КУзПБ (Закону про банкрутство, який діяв на момент порушення провадження у цій справі про банкрутство) щодо забезпечених кредиторів слід застосовувати з огляду на відповідні суміжні норми законодавства про заставу (іпотеку).

Тому визначення забезпеченого зобов'язання та, відповідно, вимог забезпеченого кредитора, які включаються до реєстру вимог кредиторів у справі про банкрутство, має здійснюватися з урахуванням положень законодавства, яке регулює забезпечення зобов'язань, зокрема ст. 572, 575, 589 ЦК України, Законів України «Про заставу», «Про іпотеку» (постанова СП КГС ВС від 16.08.2023 у справі № 910/23952/15).

Системний аналіз зазначених норм законодавства свідчить, що іпотека має похідну (акцесорну, додаткову) до основного зобов'язання правову природу і не може існувати як самостійний правочин за відсутності укладеного основного правочину, виконання зобов'язань за яким забезпечується відповідним майном.

За змістом ст. 11 Закону України «Про іпотеку» майновий поручитель несе відповідальність перед іпотекодержателем за невиконання боржником основного зобов'язання виключно в межах вартості предмета іпотеки, а в разі задоволення вимог іпотекодержателя за рахунок предмета іпотеки майновий поручитель набуває права кредитора за основним зобов'язанням.

КГС ВС зазначив, що відповідальність майнового поручителя обмежена предметом іпотеки, проте Суд вважає, що правовий статус боржника як майнового поручителя не зумовлює неможливості вираження заявлених до нього вимог Банку в грошовій формі. Тому розмір зобов'язання майнового поручителя визначається з урахуванням дійсних на відповідний момент зобов'язань боржника (позичальника), які існують за основним зобов'язанням (кредитним договором).

Суд першої інстанції правильно зауважив, що норми КУзПБ не містять вичерпного переліку підстав, з яких виникають зобов'язання

боржника, які є грошовими в розумінні КУзПБ. Водночас визначальним для таких зобов'язань є можливість вираження їх саме в грошових одиницях. Майновий поручитель у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань несе відповідальність за таке невиконання у тому ж обсязі й тій самій грошовій сумі, що і позичальник, проте в межах вартості предмета іпотеки.

КГС ВС також погодився з висновком суду, який правильно зазначив, що КУзПБ не містить положень, котрі б визначали повну забезпеченість вимог кредитора майном боржника як підставу для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Верховний Суд також зауважив, що ч. 1–3 ст. 34 КУзПБ визначають перелік вимог до заяви кредитора про відкриття провадження у справі про банкрутство, а також доказів та документів, які він має подати суду.

Абзац 5 ч. 2 ст. 34 КУзПБ передбачає, що до заяви кредитора – контролюючого органу, уповноваженого відповідно до Податкового кодексу України здійснювати заходи щодо забезпечення погашення податкового боргу та недоїмки зі сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування у межах своїх повноважень, іншого органу, який відповідно до закону здійснює контроль за справлянням інших обов'язкових платежів на загальнообов'язкове державне соціальне страхування, додаються докази вжиття заходів щодо стягнення (погашення) податкового боргу або іншої заборгованості у встановленому законодавством порядку.

Отже, КУзПБ не зобов'язує ініціюючих кредиторів (в тому числі іпотекодержателя), окрім податкових органів, подавати разом із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство докази їх вчинення досудових чи позасудових заходів щодо стягнення заборгованості.

З огляду на встановлену відсутність підстав для застосування ч. 6 ст. 39 КУзПБ КГС ВС виснував, що суд першої інстанції дійшов правильного висновку про відкриття провадження у цій справі про банкрутство ТОВ «Петрус-Інвестбуд». Натомість апеляційний господарський суд правильних висновків суду першої інстанції не спростував та дійшов власних помилкових, у зв'язку з чим його постанову скасована, а ухвала Господарського суду міста Києва залишена в силі.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.09.2025 у справі № 910/9121/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130597980>.

1.2. Щодо неможливості відкриття справи про банкрутство щодо поручителя, якщо стосовно основного боржника затверджено план досудової санації, яким змінено строк виконання основного зобов'язання

У разі затвердження судом плану санації основного боржника, яким змінено строки виконання його зобов'язань перед кредитором, звернення

кредитора із заявою про відкриття провадження у справі про банкрутство поручителя є передчасним та свідчить про наявність спору про право

ПАТ Акціонерний банк «Укргазбанк» (заявник, кредитор) уклало генеральний кредитний договір з ТОВ «Ю-Газ» (позичальник).

Для забезпечення виконання зобов'язань позичальника до відносин долучилося ТОВ «Смарт Девелопментс ЮА» (боржник, поручитель), яке взяло на себе солідарну відповідальність за кредитним договором як поручитель.

Через несплату заборгованості АБ «Укргазбанк» направив ТОВ «Ю-Газ» вимогу про погашення боргу.

Майже відразу після цього Господарський суд Запорізької області затвердив план санації ТОВ «Ю-Газ» до відкриття провадження у справі про банкрутство, схвалений рішенням зборів кредиторів, терміном дії на 36 місяців. Згодом суд затвердив план санації в новій редакції.

За змістом затвердженого судом плану санації до нього включені й вимоги забезпеченого кредитора АБ «Укргазбанк» у сумі понад 49 млн грн. Цей план передбачав для банку відстрочку погашення на 12 місяців, а потім розстрочку на 24 місяці рівними платежами у розмірі 1/24 частини від розміру вимог кожного кредитора.

Не чекаючи виконання плану санації, АБ «Укргазбанк» звернувся з вимогою до поручителя – ТОВ «Смарт Девелопментс ЮА» про погашення кредитної заборгованості ТОВ «Ю-Газ».

Згодом банк подав до суду заяву про відкриття провадження у справі про банкрутство безпосередньо проти поручителя.

Місцевий господарський суд відмовив у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ «Смарт Девелопментс ЮА»; заяву банку про призначення розпорядника майна залишив без розгляду, з чим погодився суд апеляційної інстанції.

Суди виходили з того, що оскільки Господарський суд Запорізької області затвердив план санації ТОВ «Ю-Газ» до відкриття провадження у справі про банкрутство, змінився строк виконання основним боржником його кредитних зобов'язань, що свідчить про передчасність звернення кредитора до суду з такою заявою та наявність спору про право в частині настання строків виконання поручителем основного зобов'язання як підстави для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство.

Перед Верховним Судом у цій справі постало питання можливості відкриття справи про банкрутство щодо поручителя, якщо стосовно основного боржника затверджено план досудової санації, згідно з яким змінено строк виконання основного зобов'язання.

ОЦІНКА СУДУ

Положення ч. 6 ст. 39 КУзПБ підставою для відмови у відкритті провадження у справі банкрутство визначають те, що вимоги кредитора

свідчать про наявність спору про право, який підлягає вирішенню у порядку позовного провадження.

Правова категорія «спору про право» може бути виражена як в процесуальній формі, про що свідчать судові акти, так і матеріально-правовій формі, що підтверджується юридичними фактами, які вказують на відсутність можливості встановити дійсний стан суб'єктивного права кредитора та кореспондуючого йому суб'єктивного обов'язку боржника.

У ст. 553, 554 ЦК України передбачено, що за договором поруки поручитель поручається перед кредитором боржника за виконання ним свого обов'язку, відповідає перед ним у тому ж обсязі, що і боржник, включаючи сплату основного боргу, процентів, неустойки, відшкодування збитків, якщо інше не встановлено в договорі поруки, за порушення зобов'язання боржником. Порукою може забезпечуватися виконання зобов'язання частково або у повному обсязі.

Порука за своєю правовою природою має додаткове (акцесорне) зобов'язання до основного (кредитного) договору та напряду залежить від його умов. Загальний розмір кредитної заборгованості стосується як боржника, так і поручителя, який несе солідарну відповідальність в межах строку поруки.

Суди попередніх інстанцій встановили, що банк ініціював відкриття справи про банкрутство ТОВ «Смарт Девелопментс ЮА» – поручителя за кредитними зобов'язаннями іншої особи ТОВ «Ю-Газ», яке й порушило умови кредитного договору.

Разом з тим господарський суд в іншій справі затвердив план досудової санації ТОВ «Ю-Газ» зі строком реалізації 36 місяців від дати його затвердження, до якого включені й вимоги АБ «Укргазбанк», у сумі, що лежить в основі грошових вимог до поручителя – ТОВ «Смарт Девелопментс ЮА».

Отже, план санації, затверджений судом, змінив строки виконання зобов'язань основного боржника ТОВ «Ю-Газ» перед АБ «Укргазбанк».

Згідно з абз. 7 ч. 4 ст. 5 КУзПБ у редакції, чинній на момент затвердження Господарським судом Запорізької області плану санації, та ч. 7 ст. 51 КУзПБ план санації не впливає на вимоги кредитора до третіх осіб, якщо кредитор з такими вимогами проголосував проти схвалення суду плану санації, а затвердження судом плану санації не припиняє пов'язаних з ним додаткових зобов'язань згідно зі ст. 604 ЦК України, якщо заставодержатель проголосував проти такого плану.

Так, у ст. 604 ЦК України визначено, що зобов'язання припиняється за домовленістю сторін. Зобов'язання припиняється за домовленістю сторін про заміну первісного зобов'язання новим зобов'язанням між тими ж сторонами (новація). Новація припиняє додаткові зобов'язання, пов'язані з первісним зобов'язанням, якщо інше не встановлено у договорі, крім випадків, коли первісне зобов'язання змінене планом санації або реструктуризації згідно з КУзПБ і заставодержатель проголосував проти такого плану.

Суд касаційної інстанції зауважив, що зміна строків виконання зобов'язання не є новацією, оскільки не змінює самого зобов'язання – дії, яку повинна виконати одна сторона на користь іншої.

Згідно із затвердженим планом санації зобов'язання ТОВ «Ю-Газ» перед АБ «Укргазбанк» залишилися незмінними, а змінилися лише строки виконання цих зобов'язань на умовах, передбачених планом санації до відкриття провадження у справі про банкрутство, що свідчить про незастосовність до правовідносин присів ст. 604 ЦК України.

За результатами розгляду касаційної скарги КГС ВС зазначив, що суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про передчасність звернення кредитора із заявою та наявність підстав для відмови у відкритті провадження у справі про банкрутство ТОВ «Смарт Девелопментс ЮА».

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 25.09.2025 у справі № 916/38/25 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130552180>.

1.3. Щодо наслідків неповідомлення про засідання члена комітету кредиторів

Неповідомлення членів комітету кредиторів про засідання комітету, особливо на якому має ухвалюватися рішення щодо впровадження іншої процедури у межах провадження у справі про банкрутство, за загальним правилом становить істотне порушення законодавства.

09.12.2020 Господарський суд міста Києва відкрив провадження у справі про банкрутство ТОВ «Хімреактив» у зв'язку із наявною та непогашеною заборгованістю.

18.11.2024 відбулися збори кредиторів, на яких сформовано комітет кредиторів ТОВ «Хімреактив» та одногосно ухвалено рішення звернутися до суду з клопотанням про визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури. Рішення оформлене відповідним протоколом загальних зборів кредиторів.

Окрім того, комітет кредиторів схвалив звіти про нарахування та виплату грошової винагороди, здійснення та відшкодування витрат арбітражного керуючого в заявленому останнім розмірі. Погоджено кандидатуру арбітражного керуючого Кучерявого Д. В. для призначення ліквідатором ТОВ «Хімреактив».

У судовому засіданні 03.03.2025 Господарський суд міста Києва припинив процедуру розпорядження майном ТОВ «Хімреактив»; припинив повноваження розпорядника майна ТОВ «Хімреактив» арбітражного керуючого Охріменка О. О.; визнав ТОВ «Хімреактив» банкрутом; відкрив ліквідаційну процедуру; призначив ліквідатором ТОВ «Хімреактив» арбітражного керуючого Кучерявого Д. В.

Суд до того ж затвердив звіти про нарахування та виплату грошової винагороди арбітражному керуючому Охріменку О. О. за період виконання

повноважень розпорядника майна, а також звіти про витрати, понесені за підсумками процедури розпорядження майном ТОВ «Хімреактив».

Суд апеляційної інстанції залишив без змін рішення місцевого господарського суду.

Суди вказали, що наявні у справі докази доводять неспроможність боржника виконати свої зобов'язання перед кредиторами у встановлений законом строк, процедура розпорядження майном боржника триває з 09.12.2020, надані протоколи зборів кредиторів та засідання комітету кредиторів ТОВ «Хімреактив» відповідають приписам ст. 48 КУзПБ, тобто наявні підстави для визнання боржника банкрутом та відкриття ліквідаційної процедури. Також суди визнали обґрунтованими подані арбітражним керуючим Охріменком О. О. звіти.

ОЦІНКА СУДУ

Предметом касаційного перегляду у цій справі постало питання обґрунтованості судових рішень про визнання боржника банкрутом та введення ліквідаційної процедури, а також затвердження звітів про нарахування та виплату грошової винагороди, здійснення та відшкодування витрат арбітражного керуючого.

Крім того, скаржник, який є членом комітету кредиторів боржника, наголошував, що не брав участі на зборах кредиторів і на засіданні комітету кредиторів 18.11.2024, де ухвалювалося рішення про перехід у ліквідаційну процедуру, оскільки про дату зборів не був повідомлений належним чином (повідомлення надсилалися на неправильну адресу скаржника).

Боржник визнається банкрутом за умови встановлення господарським судом його неспроможності відновити свою платоспроможність та задовольнити визнані вимоги кредиторів інакше, як через застосування ліквідаційної процедури.

КГС ВС зазначив, що оскаржувані судові рішення не містять встановленої судом неплатоспроможності боржника та відображення, на підставі оцінки яких, суд дійшов такого висновку. Суди попередніх інстанцій не перевірили повноти проведених розпорядником майна заходів та не дослідили наданих розпорядником майна доказів на підтвердження повноти проведення процедури розпорядження майном; можливості застосування до боржника іншої, ніж ліквідація, судової процедури; не надали належної оцінки звіту за результатами проведення аналізу фінансово-господарського стану, інвестиційної та іншої діяльності та становища на ринках ТОВ «Хімреактив».

Щодо затвердження звітів про нарахування та виплату грошової винагороди арбітражному керуючому Охріменку О. О., здійснення та відшкодування витрат за підсумками процедур розпорядження майном, КГС ВС дійшов висновку, що суди попередніх інстанцій не здійснили їх розгляду відповідно до ч. 6 ст. 30 КУзПБ, лише констатуючи факт схвалення їх комітетом кредиторів.

У питанні неналежного повідомлення скаржника як члена комітету кредиторів боржника про проведення зборів КГС ВС дійшов переконання про порушення чинного законодавства.

Суд касаційної інстанції зауважив, що для ефективності провадження у справі про банкрутство юридичної особи КУзПБ передбачає формування спеціальних органів (збори кредиторів та комітет кредиторів) зі встановленням максимальної кількості членів комітету (ч. 6 ст. 48 КУзПБ).

Колективна природа та встановлення обов'язковості формування комітету кредиторів вимагає обговорення питань щодо подальшого руху справи про банкрутство. У таких обговореннях члени комітету кредиторів мають рівні права. Встановлення максимальної кількості членів комітету кредиторів спрямоване на гарантування права кожному висловитися на засіданні комітету кредиторів в силу наявності статусу члена цього органу. КГС ВС зауважив, що члени комітету кредиторів можуть мати різні погляди щодо необхідності, зокрема в цьому випадку, запровадження ліквідаційної процедури. Тому право члена комітету кредиторів висловитися на засіданні комітету кредиторів незалежно від арифметичного вираження кількості голосів охоплюється принципом *audiatur et altera pars* («хай буде заслухана й інша сторона»).

Отже, неповідомлення членів комітету кредиторів про засідання комітету, особливо на якому має ухвалюватися рішення щодо впровадження іншої процедури у межах провадження у справі про банкрутство, за загальним правилом становить істотне порушення законодавства.

Враховуючи неповне з'ясування судами попередніх інстанцій фактичних обставин справи, які мають значення для правильного її вирішення, та порушення законодавства щодо неналежного повідомлення члена комітету кредиторів про проведення зборів комітету, КГС ВС скасував судові рішення та передав справу на новий розгляд до Господарського суду міста Києва.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 21.08.2025 у справі № 910/18499/20 можна ознайомитись за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/129773326>.

1.4. Щодо наслідків ненадання боржником розпоряднику майна необхідних бухгалтерських та інших документів, доступу до електронних баз даних, а також місцезнаходження майна боржника на території проведення активних бойових дій

Ненадання боржником розпоряднику майна необхідних бухгалтерських та інших документів, доступу до електронних баз даних, а також місцезнаходження майна боржника на території проведення активних бойових дій ускладнює проведення повноцінної інвентаризації розпорядником майна, однак така неповна інвентаризація не свідчить про неналежне виконання розпорядником майна своїх обов'язків.

Господарський суд Донецької області ухвалою від 17.10.2023 про відкриття провадження у справі про банкрутство ТОВ «Костянтинівський завод металургійного обладнання», крім іншого, встановив строк проведення

інвентаризації майна боржника до 15.12.2023, який неодноразово продовжувався.

З метою проведення інвентаризації майна боржника й отримання необхідних документів та інформації, зокрема, щодо наявних активів товариства, розпорядник майна неодноразово звертався до керівника боржника з відповідними запитами та до суду про витребування необхідних документів. Водночас директор боржника зазначав, що інвентаризацію проведуть після завершення активних (можливих) бойових дій та за умови безпечного і безперешкодного доступу членів інвентаризаційної комісії до майна та цінностей боржника.

З урахуванням таких обставин розпорядник майна провів інвентаризацію майна боржника на підставі наданих відповідей органів / служб / центрів / комісій / агентств / інспекцій України / витягів, листів керівника боржника за відсутності документів бухгалтерського обліку та доступу до електронних баз даних у зв'язку з їх ненаданням керівником боржника.

Місцевий господарський суд постановою, залишеною без змін судовим рішенням суду апеляційної інстанції, припинив процедуру розпорядження майном боржника, визнав боржника банкрутом, відкрив ліквідаційну процедуру строком на 12 місяців та вирішив інші організаційні питання.

Судові рішення мотивовано тим, що з огляду на тривалість розгляду цієї справи та перебування боржника в процедурі розпорядження майном більше ніж півтора року, завершення строків процедури розпорядження майном, ухвалення зборами кредиторів рішення про застосування до боржника інших судових процедур банкрутства, відсутність реальних пропозицій щодо санації боржника є підстави для висновку про доведеність факту неплатоспроможності боржника та наявності підстав для визнання його банкрутом, відкриття ліквідаційної процедури у справі.

ОЦІНКА СУДУ

Загальні передумови для визнання боржника банкрутом визначені у ч. 4 ст. 205 ГК України, чинного на момент ухвалення оскаржуваної постанови місцевого господарського суду в цій справі, згідно з якою в разі неспроможності суб'єкта господарювання через недостатність його майна задовольнити вимоги кредиторів він може бути оголошений за рішенням суду банкрутом. Умови, порядок та наслідки оголошення суб'єктів господарювання банкрутами встановлені цим Кодексом та іншими законами. Такі передумови конкретизовані в КУзПБ, який визначає порядок та процедуру визнання банкрутом юридичної особи за загальною процедурою банкрутства.

За наявності ознак банкрутства перехід до ліквідаційної процедури відбувається у підсумковому засіданні суду в процедурі розпорядження майном боржника шляхом ухвалення господарським судом постанови про визнання боржника банкрутом і відкриття ліквідаційної процедури (ч. 1, 3, 4 ст. 49 КУзПБ).

КГС ВС зауважив, що, визнаючи боржника банкрутом, суд має встановити його неплатоспроможність, тобто недостатність майна для задоволення вимог

кредиторів, шляхом здійснення аналізу повноти проведених розпорядником майна заходів, які передбачені в процедурі розпорядження майном, та дослідити надані розпорядником майна належні та допустимі докази на підтвердження повноти проведення процедури розпорядження майном, зокрема, передбаченої у ч. 3 ст. 44 КУзПБ. Серед таких заходів розпорядник майна не пізніше двох місяців з дня відкриття провадження у справі про банкрутство має провести інвентаризацію майна боржника та визначити його вартість. Проведення інвентаризації забезпечується власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою), який здійснює керівництво підприємством відповідно до законодавства та установчих документів. Водночас у силу п. 8 р. II Положення про інвентаризацію підприємства, які з дати початку тимчасової окупації мали місцезнаходження на території Автономної Республіки Крим та м. Севастополя, на тимчасово окупованій території у Донецькій та Луганській областях, території проведення антитерористичної операції та/або здійснення заходів із забезпечення національної безпеки і оборони, відсічі і стримування збройної агресії Російської Федерації у Донецькій та Луганській областях, та підприємства, які мали (мають) місцезнаходження в районах проведення воєнних (бойових) дій у період дії воєнного стану, або підприємства, структурні підрозділи (відокремлене майно) яких розташовані на (в) таких територіях (районах), проводять інвентаризацію у разі можливості безпечного та безперешкодного доступу уповноважених осіб до активів, первинних документів і реєстрів бухгалтерського обліку, в яких відображені зобов'язання та власний капітал підприємств. Територія, на якій розташоване підприємство боржника, відноситься до території активних бойових дій.

Системний аналіз норм КУзПБ та Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства, затверджених наказом Міністерства економіки України від 19.01.2006 № 14 (у редакції наказу від 26.10.2010 № 1361) дає підстави для висновку, що виявлення господарським судом у підсумковому засіданні ознак неплатоспроможності боржника відбувається на підставі дослідження та правової оцінки доказів, що містяться у матеріалах справи, зокрема звіту розпорядника майна про фінансово-майновий стан боржника, фінансової звітності боржника (балансу підприємства (звіту про фінансовий стан), звіту про фінансові результати, звіту про рух грошових коштів) тощо.

Хоча за наявними у справі доказами пасиви боржника становили 246,5 млн грн, а активи (нерухомість та дебіторська заборгованість) за результатами проведеної інвентаризації – понад 501,3 млн грн та 8,7 млн євро, суди визнали цей профіцит нереальним, оскільки він склався з неліквідних майнових ресурсів.

Суди вказали, що профіцит активів склався, зокрема, за рахунок дебіторської заборгованості юридичних осіб, які перебувають у процедурі банкрутства, що позбавляє можливості в короткі строки розрахуватися

з кредиторами боржника; з іноземної заборгованості ООО «Производственное объединение «Энергокомплект», резидента Республіки Білорусь, що призводить до сумнівних перспектив примусового виконання рішень українських судів на території іншої держави; з дебіторської заборгованості АТ «Українські енергетичні машини», яке перебуває в процесі реорганізації, а боржник не вчиняв активних заходів для фактичного її стягнення. КГС ВС погодився з такими висновками.

Окрім того, суд касаційної інстанції підтримав висновки, що у цій справі проведення повноцінної інвентаризації виявилось ускладненим через ненадання боржником розпоряднику майна необхідних бухгалтерських та інших документів, доступу до електронних баз даних, а також місцезнаходження майна Боржника на території активних бойових дій.

З огляду на такі виняткові обставини, зокрема об'єктивну неможливість забезпечити безпечний доступ до об'єктів боржника, розташованих у зоні активних бойових дій, КГС ВС визнав обґрунтованим висновок господарських судів про наявність підстав для проведення розпорядником майна боржника інвентаризації з урахуванням наявних можливостей та наявних у нього документів, і така неповна інвентаризація не свідчить про неналежне виконання розпорядником майна своїх обов'язків.

Зважаючи на те що боржник з липня 2022 року до цього часу не здійснює виробничої діяльності, його виробничі потужності розташовані в зоні можливих бойових дій, територія підприємства з грудня 2022 року перебуває під періодичними ракетними обстрілами, в результаті яких, за словами керівника боржника, зруйновано частину потужностей, господарський суд апеляційної інстанції слушно зазначив про відсутність умов для проведення санації боржника за рахунок реструктуризації виробництва.

Отже, наявні у справі докази спростовують доводи скажників, що визнання боржника банкрутом і перехід до ліквідаційної процедури відбувся за відсутності ознак неплатоспроможності, без належного дослідження звіту розпорядника майна про фінансово-майновий стан боржника, оцінки його дій у підготовці звіту, співставлення активу та пасиву боржника тощо.

Зважаючи на викладене, КГС ВС дійшов висновку про залишення без змін постанов господарських судів попередніх інстанцій.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 18.09.2025 у справі № 905/291/23 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130377474>.

2. Справи, пов'язані з антимонопольним та конкурентним законодавством

2.1. Щодо застосування права суду зупинити виконання рішення АМК з метою забезпечення позову у справі про визнання недійсним рішення АМК України

Передбачене законом право суду зупинити дію оскаржуваного рішення органу АМК не може розглядатися як самостійна та єдина підстава для забезпечення позову. Забезпечення позову у такий спосіб призводить до продовження діяльності позивача / заявника на протиправну, згідно з яким ця діяльність визнана протиправною, а за своїми наслідками таке забезпечення позову є тотожним задоволенню заявлених позовних вимог, що недопустимо згідно з процесуальним законом.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу відділення АМК у справі за позовом товариства про визнання недійсним рішення відділення АМК.

Суд першої інстанції за заявою позивача про забезпечення позову зупинив дію рішення відділення АМК в частині, що стосується товариства, до вирішення справи по суті та виключив дані про товариство з Реєстру порушників на час розгляду справи. У задоволенні решти вимог відмовив. Апеляційний господарський суд зазначеною ухвалою залишив без змін.

Суди попередніх інстанцій дійшли висновку, що позовні вимоги у справі не є тотожними заходу забезпечення позову, про який просить заявник.

Відділення АМК із зазначеними судовими рішеннями не погодилося та оскаржило їх, посилаючись, зокрема, на те що ці акти суперечать висновкам ВС щодо застосування положень ст. 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції», у яких передбачено право господарського суду зупинити виконання рішення органу АМК.

ОЦІНКА СУДУ

Інститут забезпечення позову в господарському процесі існує виключно з метою забезпечення ефективного судового захисту та гарантії виконання майбутнього судового рішення.

У кожному конкретному випадку, розглядаючи заяву про забезпечення позову, суду належить встановити наявність обставин, які свідчать, що у випадку невжиття таких заходів наявні підстави вважати, що незастосування цього заходу призведе до утруднення чи унеможливлення виконання рішення суду в разі задоволення позову.

Саме лише посилання в заяві на потенційну можливість ухилення відповідача від виконання судового рішення без наведення відповідного обґрунтування не є достатньою підставою для задоволення відповідної заяви.

Не існує універсального алгоритму застосування заходів забезпечення позову за заявами у справах, оскільки їх вжиття (або відмова у такому) знаходиться у логічно-послідовній залежності від предмета та підстав позову, правового обґрунтування вимог кожного конкретного господарського спору, видів забезпечення, доводів і аргументів сторін.

Право суду зупинити дію оскаржуваного рішення органу АМК України за заявою, поданою суду відповідно до ст. 60 Закону України «Про захист економічної конкуренції», не може розглядатися як самостійна та єдина підстава для забезпечення позову. Забезпечення позову у такий спосіб призводить до продовження діяльності позивача / заявника на протиправу рішення, згідно з яким ця діяльність визнана протиправною, а за своїми наслідками таке забезпечення позову є тотожним задоволенню заявлених позовних вимог, що не допускається за приписом ч. 11 ст. 137 ГПК України.

Водночас з огляду на встановлені обставини та наведені в постанові висновки суд зауважив, що забезпечення позову шляхом зупинення дії оскаржуваного рішення АМК призводить до продовження діяльності заявника / позивача / відповідача в антимонопольній справі на протиправу рішення АМК, згідно з яким така діяльність визнана протиправною (здійснення антиконкурентних узгоджених дій, які стосуються спотворення результатів торгів).

КГС ВС скасував оскаржені судові рішення та ухвалив нове, яким у задоволенні заяви Товариства про забезпечення позову відмовив.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 22.09.2025 у справі № 922/1327/25 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130409519>.

3. Справи щодо корпоративних спорів, корпоративних прав та цінних паперів

3.1. Щодо відповідальності голови правління АТ за видання наказу про преміювання на підставі неправомірного рішення наглядової ради

За наявності ознак очевидної протиправності рішення наглядової ради АТ, зокрема відсутності необхідної кількості голосів для його ухвалення, виконавчий орган, реалізуючи свої фідучіарні обов'язки та виявивши належну обачність, повинен принаймні поінформувати наглядову раду про можливі дефекти такого рішення. Невиконання цього обов'язку та видання наказу про преміювання на підставі рішення наглядової ради, ухваленого без достатньої кількості голосів, є підставою для відшкодування завданих товариству збитків. Правовідносини, які виникли між сторонами щодо відшкодування збитків, стосуються дій (рішень) посадової особи АТ під час здійснення ним управлінських повноважень, за своєю суттю є господарськими.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу колишнього голови правління АТ у справі за позовом АТ до скаржника про стягнення збитків у вигляді незаконно виплачених коштів працівникам на підставі наказу голови правління АТ про преміювання працівників.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що голова правління АТ видав наказ «Про виплату голові правління та членам правління премії» на підставі рішення, оформленого протоколом наглядової ради АТ та ухваленого неправомочним складом наглядової ради, чим спричинив збитки позивачу.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що кількісний склад наглядової ради АТ становить п'ять осіб.

Наглядова рада АТ у складі трьох членів наглядової ради, які брали участь шляхом заочного голосування, на засіданні розглянула, зокрема, питання про виплату голові правління та членам правління АТ премії (заохочення). За це питання голосували: «За» 2 голоси, «Проти» немає, «Утримався» 1 голос. У протоколі міститься запис, що «рішення прийнято». Голова правління АТ видав наказ «Про виплату голові правління та членам правління премії», відповідно до якого нараховано премії на загальну суму 11 180 200 грн.

У цьому контексті КГС ВС зауважив, що згідно з ч. 1, 2 ст.81 Закону України «Про акціонерні товариства» виконавчий орган акціонерного товариства здійснює управління поточною діяльністю товариства. До компетенції виконавчого органу належить вирішення всіх питань, пов'язаних з керівництвом поточною діяльністю товариства, крім питань, що належать до виключної компетенції загальних зборів та наглядової ради. Виконавчий орган підзвітний загальним зборам і наглядовій раді, організовує виконання їх рішень. Виконавчий орган діє від імені товариства у межах, встановлених статутом акціонерного товариства і законом.

Отже, за своїм статусом виконавчий орган підзвітний наглядовій раді та організовує виконання її рішень.

Виконавчий орган не відповідає за зміст та правомірність рішень наглядової ради, а лише організовує їх виконання. Негативні наслідки, пов'язані з невідповідністю рішень наглядової ради вимогам закону та/або статуту товариства, загалом не мають покладатися на виконавчий орган. Вжиті виконавчим органом заходи, спрямовані на виконання цих рішень, не можуть слугувати підставою для притягнення його до відповідальності.

Водночас КГС ВС наголосив, що законодавство закріплює обов'язки органів юридичної особи (посадових осіб) діяти в інтересах юридичної особи, добросовісно, розумно та не перевищувати своїх повноважень, а також відповідальність за їх порушення (фідуціарні обов'язки).

Отже, при застосуванні ст. 92 ЦК України потрібно оцінювати не лише формальне дотримання посадовою особою всіх положень законодавства, статуту, рішень загальних зборів учасників / акціонерів тощо. Навіть якщо посадова особа *prima facie* виконала всі вимоги законодавства та установчих документів товариства, її дії (бездіяльність) можуть не бути добросовісними, розумними та вчиненими в інтересах товариства.

На підставі викладеного КГС ВС дійшов висновку, що за наявності ознак очевидної протиправності рішення, зокрема відсутності необхідної кількості

голосів для його ухвалення, виконавчий орган, реалізуючи свої фідучіарні обов'язки та виявивши належну обачність, повинен принаймні поінформувати наглядову раду про можливі дефекти такого рішення. У своїй діяльності виконавчий орган має неухильно керуватися законом і статутом товариства, його внутрішніми (локальними) актами.

Відповідно до статуту АТ засідання наглядової ради є правомочним, якщо в ньому беруть участь, а при заочному голосуванні – надали бюлетені не менше ніж три члена наглядової ради.

На момент, коли голова правління АТ видав наказ «Про виплату голові правління та членам правління премії», протокол засідання наглядової ради АТ хоч і містив запис про те, що рішення про виплату премій (заохочень) ухвалено, проте за нього проголосувало лише 2 особи.

Скаржник міг та повинен був усвідомлювати, що ця кількість голосів є недостатньою для ухвалення рішення, однак не ініціював відповідного питання перед наглядовою радою та зрештою видав спірний наказ про преміювання працівників. Загальна сума преміювання (11 180 200,00 грн) є значною, до того ж наказ скаржника безпосередньо слугує підставою її вибуття з власності АТ.

Суди попередніх інстанцій дійшли обґрунтованого висновку про наявність складу правопорушення у діях голови правління АТ, а отже, і підстав для відшкодування товариству збитків.

КГС ВС також зазначив, що правовідносини, які виникли між сторонами щодо відшкодування збитків, стосуються дій (рішень) посадової особи АТ під час здійснення ним управлінських повноважень, тому такі правовідносини за своєю суттю є господарськими.

Правовий статус членів виконавчого органу юридичної особи, в тому числі директора (голови правління), які здійснюють управління діяльністю юридичної особи, значно відрізняється від статусу інших працівників, що обумовлено специфікою їх трудової діяльності, яка полягає у виконанні функцій з управління юридичною особою. Той факт, що члени виконавчого органу юридичної особи перебувають у трудових відносинах з юридичною особою, не встановлює пріоритету трудового регулювання над цивільним, оскільки до цих відносин не може застосовуватися модель «роботодавець – працівник», що властива трудовим відносинам.

За результатами розгляду касаційної скарги рішення господарського суду та постанову апеляційного господарського суду залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 10.09.2025 у справі № 906/127/24 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/130129688>

3.2. Щодо відсутності об'єктивної можливості визначити договір як значний правочин, якщо в момент укладення договору його вартість не була визначена конкретно та пов'язувалася з вартістю фактично наданих послуг

Сам факт вчинення виконавчим органом юридичної особи дій з перевищенням повноважень не може бути єдиною підставою для визнання недійсними договорів, укладених цим органом від імені юридичної особи з третіми особами. Для визнання такого договору недійсним необхідно довести, що третя особа діяла недобросовісно і нерозумно, тобто знала або не могла не знати про обмеження повноважень представника юридичної особи. Водночас тягар доказування недобросовісності та нерозумності в поведінці контрагента несе юридична особа. Якщо в момент укладення договору його вартість не була визначена конкретно та пов'язувалася з вартістю фактично наданих послуг, контрагент не мав об'єктивної можливості визначити договір як значний правочин та, відповідно, не міг бути обізнаним про наявність / відсутність обмеження повноважень у керівника щодо його укладення.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.09.2025 у справі № 922/4425/24 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/130158124>

КГС ВС розглянув касаційну скаргу ТОВ_1 у справі за позовом скажника до ТОВ_2 про визнання недійсним договору перевезення вантажу та додаткової угоди до нього з підстав, передбачених ст. 203, 215 ЦК України.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що оспорювані договір та додаткова угода до договору є значними правочинами, укладеними неуповноваженою особою поза періодом його перебування на посаді директора позивача; директор ТОВ_1 не мав дозволу на підписання оспорюваних договору та додаткової угоди до договору; правочин надалі не схвалили загальні збори позивача.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, в задоволенні позову відмовив повністю.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що для визнання недійсним договору на підставі того, що його уклав представник юридичної особи з перевищенням повноважень, необхідно встановити, по-перше, наявність підтверджених належними і допустимими доказами обставин, які свідчать, що контрагент такої юридичної особи діяв недобросовісно або нерозумно. Водночас тягар доказування недобросовісності та нерозумності в поведінці контрагента за договором несе юридична особа. По-друге, дії сторін такого договору мають свідчити про відсутність реального наміру його укладення і виконання.

КГС ВС зазначив, що оспорюваний договір не є значним правочинном, оскільки на момент його укладення не визначено загальної вартості договору, а ціна послуг залежала від фактичних обсягів перевезень, які мали визначатися надалі на підставі товарно-транспортних накладних та актів виконаних робіт.

За таких обставин об'єктивно неможливо було встановити, чи перевищує вартість послуг 50 % чистих активів товариства – критерію, який визначає правочин як значний. Відповідно, відповідач не мав можливості знати про

наявність чи відсутність у директора товариства обмежень у повноваженнях на укладення договору.

Суди також встановили, що договір укладено в межах повноважень директора, а контрагент діяв добросовісно. Позивач не довів, у чому саме полягала недобросовісність або нерозумність дій відповідача, а також не надав доказів відсутності у нього реального наміру укласти та виконувати договір. Навпаки, матеріали справи свідчать про здійснення відповідачем передоплати за договором.

КГС ВС наголосив, що відповідно до статуту товариства до компетенції загальних зборів належить надання згоди на вчинення значного правочину, якщо вартість майна, робіт або послуг перевищує 50 % вартості чистих активів товариства станом на кінець попереднього кварталу. Водночас позивач не надав доказів (балансу чи звіту про фінансові результати), які б дозволили встановити розмір чистих активів на відповідну дату.

Колегія суддів дійшла висновку про відсутність підстав для визнання договору недійсним, оскільки він укладений у межах повноважень директора, контрагент діяв добросовісно, а фактична вартість договору на момент його укладення не дозволяла кваліфікувати його як значний правочин.

За результатами розгляду касаційної скарги рішення господарського суду та постанову апеляційного господарського суду залишено без змін.

3.3. Про правовий статус спадкоємця частки у статутному капіталі ТОВ та межі охорони спадкового майна

Спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв у спадщину право на частку в статутному капіталі юридичної особи, є власником лише цього права (права на частку) з часу відкриття спадщини та не є власником права на участь у товаристві. Набуття спадкоємцем права власності на частку у статутному капіталі товариства надає йому право на вступ до товариства, яке він як особа, зацікавлена в набутті права на участь у товаристві, може реалізувати та набути повного обсягу корпоративних прав учасника товариства шляхом здійснення державної реєстрації вступу до товариства незалежно від позиції інших учасників товариства та їх згоди на це.

Для охорони спадкового майна (частки у статутному капіталі товариства) нотаріус має право укласти договір управління спадщиною з іншою особою, ніж спадкоємець, якщо на момент вжиття заходів з охорони спадкового майна відсутні спадкоємці, які постійно проживали зі спадкодавцем на момент відкриття спадщини, або спадкоємці, які подали заяву про прийняття спадщини. Такий договір є правочином зі скасувальною обставиною, оскільки його дія припиняється з моменту з'явлення спадкоємців та/або прийняття ними спадщини.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу спадкоємиці померлого учасника ТОВ у справі за позовом скаржниці до: 1) ТОВ; 2) іншого учасника ТОВ, який є директором ТОВ та управителем спадщини; 3) приватного нотаріуса – третьої

особи, яка не заявляє самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідача (учасник ТОВ), про визнання недійсним рішення загальних зборів та договору управління спадщиною, скасування державної реєстрації призначення директора ТОВ.

Позовні вимоги обґрунтовані тим, що спірне рішення загальних зборів ТОВ є недійсним, оскільки позивачка не була повідомлена про їх скликання, не брала в них участі, а спірний договір управління спадщиною суперечить положенням Закону України «Про нотаріат», порушує права та інтереси позивачки, оскільки був укладений не з позивачкою як спадкоємицею померлого учасника ТОВ, а з іншим учасником цього ТОВ.

Рішенням господарський суд відмовив у позові. Апеляційний господарський суд постановою змінив рішення господарського суду, виклавши його мотивувальну частину у редакції зазначеної постанови, а резолютивну частину рішення господарського суду залишив без змін.

ОЦІНКА СУДУ

Щодо позовних вимог про визнання недійсним договору управління спадщиною КГС ВС зазначив таке.

Спірний договір був укладений за заявою зацікавленої особи – іншого учасника ТОВ, частка якого у статутному капіталі цього товариства становить 30 %. Отже, спірний договір був укладений на підставі заяви зацікавленої особи, що є належною підставою для укладення договору управління спадщиною.

КГС ВС погодився з висновками попередніх судових інстанцій, що нотаріус, врахувавши наявність заяви зацікавленої особи про укладення договору управління спадщиною, виявивши у складі спадщини померлого учасника ТОВ майно, яке потребувало охорони та управління в силу вимог ч. 3 ст. 61 Закону України «Про нотаріат», врахувавши відсутність станом на дату укладення спірного договору спадкоємців, які б станом на час відкриття спадщини постійно проживали разом з померлим, та спадкоємців, які станом на час відкриття спадщини не проживали постійно зі спадкодавцем, але подали заяву про прийняття спадщини, правомірно уклала спірний договір з іншою ніж спадкоємець особою з дотриманням вимог ЦК України, Закону України «Про нотаріат» та Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України.

Щодо позовних вимог про визнання недійсним рішення загальних зборів учасників ТОВ про призначення директором товариства іншого учасника ТОВ як особи, яка управляє спадщиною, КГС ВС зазначив таке.

Відповідно до ст. 96-1 ЦК України, корпоративні права набуваються особою з моменту набуття права власності на частку (акцію, пай або інший об'єкт цивільних прав, що засвідчує участь особи в юридичній особі) у статутному капіталі юридичної особи.

Системний аналіз ст. 190, 1216, 1218, 1219, 1220, 1268, 1296, 1297 ЦК України свідчить, що спадкоємець, який у встановленому законом порядку прийняв у спадщину право на частку в статутному капіталі юридичної

особи, є власником лише цього права (права на частку) з часу відкриття спадщини та не є власником права на участь у товаристві, яке не спадкується. З набуттям права власності на частку у статутному капіталі товариства спадкоємець не набуває автоматично права на участь у товаристві. Свідоцтво про право на спадщину, зокрема на частку у статутному капіталі товариства, не є доказом вступу до товариства та, відповідно, доказом виникнення у спадкоємця учасника, який помер, корпоративних прав учасника товариства. Свідоцтво про право на спадщину – частку у статутному капіталі товариства надає спадкоємцю право на вступ до складу учасників товариства, яке не може бути заперечене іншими учасниками товариства. Тобто набуття спадкоємцем права власності на частку у статутному капіталі товариства надає йому право на вступ до товариства, яке він як особа, зацікавлена в набутті права на участь у товаристві, може реалізувати та набути повного обсягу корпоративних прав учасника товариства шляхом здійснення державної реєстрації вступу до товариства незалежно від позиції інших учасників товариства та їх згоди на це. Державна реєстрація учасника товариства здійснюється спадкоємцем частки у статутному капіталі товариства шляхом звернення до державного реєстратора для державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, зокрема щодо складу учасників товариства, в порядку, передбаченому ч. 5 ст.17 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань». Наведене підтверджується й тим, що в розумінні пункту 8 ч.1 ст. 1 Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань» спадкоємець учасника ТОВ або уповноважена ним особа у разі подання заяви про вступ до товариства в порядку спадкування для державної реєстрації змін до відомостей про склад учасників товариства є заявником державної реєстрації змін до відомостей про юридичну особу, що містяться в Єдиному державному реєстрі.

Позивачка набула у спадщину в порядку спадкування частку у статутному капіталі товариства в розмірі 70 %, про що їй приватний нотаріус видав свідоцтво про право на спадщину за законом.

Отже, позивачка в порядку спадкування набула право власності лише на частку в статутному капіталі товариства та не набула прав на участь в управлінні товариством.

Станом на дату ухвалення загальними зборами учасників товариства спірних рішень позивачка не набула прав учасника цього товариства та не мала права брати участь в управлінні справами товариства, оскільки до моменту вступу спадкоємців до складу учасників товариства закон не наділяє їх правом участі у загальних зборах учасників товариства та не зобов'язує враховувати голоси спадкоємців в ухваленні рішень загальними зборами учасників товариства.

З огляду на викладене права позивачки бути повідомленою про скликання, дату час та місце проведення загальних зборів, брати участь у заборах та голосувати на них не були порушені спірним рішенням загальних зборів.

КГС ВС погодився з висновками судів попередніх інстанцій, що спірне рішення загальних зборів учасників ТОВ не порушує прав позивачки на частку у статутному капіталі цього товариства.

За результатами розгляду касаційної скарги рішення господарського суду та постанову апеляційного господарського суду залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 28.08.2025 у справі № 910/8275/24 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/129892630>

3.4. Щодо позачергових витрат на обслуговування рахунку в цінних паперах банку в процедурі ліквідації

Витрати банку за договором про обслуговування рахунку в цінних паперах, укладеним після запровадження процедури ліквідації банку та спрямованим на забезпечення належного утримання майна – цінних паперів, є витратами, що підпадають під кваліфікацію позачергових витрат, пов'язаних зі здійсненням процедури ліквідації банку згідно з ч. 2 ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб». Крім цього, право власності на цінні папери бездокументарної форми існування переходить до нового власника лише з моменту зарахування прав на ці цінні папери на його рахунок у цінних паперах, що обслуговується депозитарною установою.

КГС ВС розглянув касаційну скаргу Банк_1 у справі за позовом Банк_2 до скаржника та Фонду за участю третіх осіб, які не заявляють самостійних вимог щодо предмета спору на стороні відповідачів: ТОВ_1 та ТОВ_2, про стягнення заборгованості зі сплати за депозитний облік прав на цінні папери за договором про обслуговування рахунку в цінних паперах; зобов'язання скласти та позачергово включити в кошторис витрат Банк_1 суму позачергової заборгованості зі сплати за депозитний облік прав на цінні папери на користь Банк_2 за договором про обслуговування рахунку в цінних паперах.

Позовні вимоги обґрунтовані неналежним виконанням відповідачем-1 своїх зобов'язань за договором про обслуговування рахунку в цінних паперах щодо повної та своєчасної оплати наданих позивачем послуг, внаслідок чого у відповідача-1 перед позивачем утворилася заборгованість, яка має бути оплачена позачергово та в межах кошторису витрат відповідача-1, затвердженого Фондом, відповідно до ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», оскільки виникла в процесі ліквідації відповідача-1 (депонента) та пов'язана зі здійсненням Фондом ліквідаційної процедури неплатоспроможного банку.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, позов задовольнив.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначив, що правовідносини у цій справі виникли між сторонами на підставі договору про обслуговування рахунку в цінних паперах Банк_2 як депозитарною установою, та Банк_1 в особі уповноваженої особи Фонду як депонентом.

Відповідно до ч. 1 ст. 5 Закону України «Про депозитарну систему України» рахунок у цінних паперах депонента відкривається депозитарною установою на підставі договору про обслуговування рахунку в цінних паперах власнику цінних паперів, співвласникам цінних паперів або нотаріусу, на депозит яких внесено цінні папери, а також самій депозитарній установі (на підставі наказу керівника цієї депозитарної установи) або НБУ відповідно до законодавства.

Суди попередніх інстанцій встановили, що на рахунку відповідача-1 в Банк_2 обліковуються цінні папери.

За умовами договору про обслуговування рахунку в цінних паперах відповідач-1 як депонент зобов'язався своєчасно та в повному обсязі сплачувати послуги депозитарної установи згідно з умовами та строками, передбаченими договором та тарифами, встановленими депозитарною установою.

Суди попередніх інстанцій встановили, що виконавча дирекція Фонду на підставі постанови Правління НБУ ухвалила рішення про початок процедури ліквідації Банк_1 та делегування повноважень ліквідатора банку, а згодом ухвалила рішення про продовження строків здійснення процедури ліквідації Банк_1.

Договір про обслуговування рахунку в цінних паперах був укладений між сторонами у цій справі та підписаний від імені відповідача-1 уповноваженою особою Фонду уже після запровадження процедури ліквідації відповідача-1, тобто в процесі його ліквідації.

Відносини, що виникають у зв'язку з виведенням неплатоспроможних банків з ринку та ліквідації банків урегульовані нормами Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб», який є спеціальними щодо інших нормативних актів, що регулюють відповідні правовідносини.

Згідно з ч. 2 ст. 52 України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб» оплата витрат банку, пов'язаних із здійсненням процедури ліквідації, у тому числі витрат Фонду, пов'язаних із здійсненням ліквідаційної процедури банку (управлінням майном (активами), продажем майна (активів) та іншими витратами), проводиться позачергово протягом усієї процедури ліквідації банку в межах кошторису витрат банку, затвердженого Фондом.

До таких витрат, зокрема, належать витрати, пов'язані з утриманням і збереженням майна (активів) банку.

Пункт 6.8. глави V Положення про виведення неплатоспроможного банку з ринку, затвердженого рішенням виконавчої дирекції Фонду від

05.07.2012 року № 2, також передбачає, що оплата витрат, пов'язаних зі здійсненням ліквідації, здійснюється позачергово протягом усієї процедури ліквідації банку у межах кошторису витрат банку, затвердженого виконавчою дирекцією Фонду.

До цих витрат, зокрема, належать витрати, пов'язані з утриманням і збереженням майна банку.

КГС ВС зазначив, що оплата витрат банку, пов'язаних зі здійсненням процедури ліквідації, проводиться позачергово протягом усієї процедури ліквідації банку в межах кошторису витрат банку, затвердженого Фондом. До таких витрат належать і витрати, пов'язані з утриманням і збереженням майна (активів) банку.

Оскільки Закон України «Про депозитарну систему в Україні», який є спеціальним у питаннях правового регулювання набуття і обліку цінних паперів в бездокументарній формі, встановлює необхідність ведення депозитарієм рахунку в цінних паперах, то комісії, що встановлюються депоненту за його обслуговування, відносяться до витрат, пов'язаних з утриманням майна (активу) – цінного папера.

З огляду на викладене КГС ВС дійшов висновку, що укладений між сторонами у цій справі договір про обслуговування рахунку в цінних паперах є таким, що спрямований на забезпечення належного утримання майна – цінних паперів, а пов'язані з цим договором витрати відповідача-1 є витратами, що підпадають під кваліфікацію позачергових витрат, пов'язаних з процедурою ліквідації банку, в розумінні ч. 2 ст. 52 Закону України «Про систему гарантування вкладів фізичних осіб».

У цій справі відповідачі не довели належними засобами доказування факту переходу майнових прав відповідача-1, що впливають з цінних паперів, які обліковуються на рахунку відповідача-1 в Банк_2, до третіх осіб.

КГС ВС зазначив, що сам факт укладення банком, що знаходиться в процедурі ліквідації, договорів за результатами проведення аукціону з продажу цінних паперів у бездокументарній формі як активів банку без наступного належного оформлення таких правочинів з урахуванням специфіки переходу прав власності на це майно не може свідчити про перехід до третіх осіб права власності на ці активи (на цінні папери), для обслуговування рахунку в яких такий банк (відповідач-1) уклав договір з позивачем.

За результатами розгляду касаційної скарги рішення господарського суду та постанову апеляційного господарського суду залишено без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 11.09.2025 у справі № 910/4563/24 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/130158119>

4. Справи щодо земельних відносин

4.1. Щодо застосування висновку про вартість об'єкта приватизації на дату укладення договору купівлі-продажу як визначального критерію для встановлення ціни викупу

Ціна викупу об'єкта приватизації визначається за результатами незалежної оцінки відповідно до законодавства і не обмежується роком ухвалення рішення про приватизацію. У визначенні вартості викупу об'єкта приватизації вирішальною є дійсність висновку про вартість об'єкта приватизації на дату укладення договору купівлі-продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу.

КГС ВС розглянула касаційну ФОП за позовом скаржника до ФДМ про визнання попереднього договору купівлі-продажу укладеним.

ФОП, орендар державного майна – нежитлової будівлі, після здійснення за власні кошти невід'ємних поліпшень на суму понад 25 % ринкової вартості майна відповідно до ст. 18 Закону України «Про приватизацію державного і комунального майна» (далі – Закон) набула право на приватизацію об'єкта шляхом викупу.

Спір виник через розбіжності в умовах попереднього договору, зокрема ціни викупу об'єкта малої приватизації нежитлової будівлі і вартості невід'ємних поліпшень. Після включення у 2021 році об'єкта до переліку приватизації та ухвалення рішення про приватизацію об'єкта Фонд у 2023 році запропонував укласти договір купівлі-продажу за ціною, визначеною за результатами оцінки, проведеної станом на 2022 рік, яка суттєво перевищувала вартість цього ж майна за результатами оцінки, проведеної на замовлення ФОП у 2021 році. Позивачка вважала, що оцінка має проводитися в рік ухвалення рішення про приватизацію, а не пізніше, тому дії Фонду щодо формування ціни вважала неправомірними.

Господарський суд рішенням, залишеним без змін постановою апеляційного господарського суду, відмовив у задоволенні позову, зазначивши що ціна має визначатися виключно за результатом незалежної оцінки, проведеної відповідно до законодавства.

ОЦІНКА СУДУ

КГС ВС зазначає, що згідно з п. 57 Методики оцінки майна, затвердженої постановою КМУ від 10.12.2003 № 1891 (далі – Методика), вартість орендованого нерухомого майна (майна, що надавалося у концесію), що підлягає приватизації шляхом викупу, визначається шляхом проведення незалежної оцінки. Аналогічні положення містяться у ч. 2 ст. 18 Закону.

У випадках приватизації шляхом викупу об'єктів малої приватизації державної форми власності органи приватизації з метою проведення незалежної оцінки майна забезпечують відбір суб'єктів оціночної діяльності – суб'єктів господарювання, відбір яких здійснюється на конкурсних засадах у порядку, що встановлюється ФДМ (п. 12 Методики).

Отже, наведені положення законодавства передбачають визначення ціни викупу об'єкта приватизації з урахуванням встановленої його вартості за результатом оцінки, яка здійснюється у декілька етапів.

Колегія суддів звертає увагу, що ані норми Методики, ані ч. 2 ст. 18 Закону не встановлюють часових обмежень для проведення оцінки об'єкта приватизації залежно від дати ухвалення рішення про приватизацію.

Водночас відповідно до абз. 3 п. 22 Методики висновок про вартість об'єкта приватизації дійсний протягом 18 місяців після дати оцінки. Крім цього, висновок про вартість об'єкта приватизації повинен бути дійсним на дату укладення договору купівлі-продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу, або на момент проведення торгів.

Проте можливість використання висновку про вартість об'єкта приватизації лише протягом 18 місяців після дати оцінки не свідчить про неможливість використання результатів оцінки об'єкта приватизації, яка була проведена не в той саме рік, коли ухвалено рішення про приватизацію.

КГС ВС виснував, що вирішальне значення у визначенні вартості викупу об'єкта приватизації має дійсність висновку про вартість об'єкта приватизації на дату укладення договору купівлі-продажу об'єкта, що підлягає приватизації шляхом викупу.

До того ж підхід, за якого визначення вартості викупу об'єкта приватизації обмежується роком, в якому ухвалено рішення про приватизацію, може призвести до неможливості укладання приватизаційного договору взагалі через відсутність ціни викупу, оскільки оцінки майна у такий строк не проведено.

КГС ВС зауважує, що законотворець встановив однозначну та пріоритетну вимогу, викладену в абз. 5 ч. 3 ст. 18 вказаного Закону, згідно з якою, якщо покупцем об'єкта приватизації стає орендар, вартість невід'ємних поліпшень зараховується йому під час остаточного розрахунку за об'єкт приватизації.

Отже, відповідно ч. 2 ст. 18 зазначеного Закону ФОП набула право на викуп орендованого майна за ціною, визначеною за результатами його незалежної оцінки та вирахування вартості невід'ємних поліпшень, а визначена позивачем у проекті попереднього договору ціна продажу об'єкта приватизації не відповідає приписам чинного законодавства та наведеним висновкам суду.

За результатами розгляду касаційну скаргу ФОП залишено без задоволення, рішення попередніх судових інстанцій – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.09.2025 у справі № 918/1177/23 можна ознайомитися за посиланням <http://reyestr.court.gov.ua/Review/130129628>.

5. Процесуальні питання

5.1. Щодо застосування наслідків неподання позивачем витребуваних доказів або ухилення від відповідей на запитання інших учасників справи

Ухилення позивача від надання відповідей на запитання інших учасників справи чи неподання витребуваних судом доказів не є безумовною підставою для залишення позову без розгляду. Таке рішення можливе лише тоді, коли відсутність цих доказів унеможливує встановлення фактичних обставин справи.

КГС ВС розглянула касаційну ТОВ за позовом прокурора в інтересах держави в особі міської ради до ТОВ про розірвання договору та зобов'язання вчинити дії.

Звертаючись з позовом, міськрада зазначила, що між міською радою та ТОВ був укладений договір оренди земельної ділянки. Відповідач, порушивши умови договору, не розпочав та не завершив забудови земельної ділянки у встановлений строк (три роки з моменту державної реєстрації у 2005 році). Оскільки будівництво не здійснювалося, дозвільних документів не отримано, ділянку використовують не за цільовим призначенням, міськрада як власник просила суд розірвати договір оренди та повернути земельну ділянку у комунальну власність у придатному для використання стані. ТОВ заперечувало проти позову та у відзиві поставило позивачу три запитання, зокрема чи передбачає чинний Генеральний план м. Києва можливість забудови орендованої ділянки. Оскільки позивач на поставлені йому запитання вичерпної відповіді не надав, ТОВ звернулося до суду із заявою, в якій просило зобов'язати позивача надати відповіді на запитання у встановленому законом порядку.

У підготовчому засіданні суд першої інстанції зобов'язав позивача надати відповіді на поставлені у відзиві запитання.

Позивач надав відповіді на поставлені відповідачем запитання у формі простої заяви.

Господарський суд ухвалою залишив позов прокурора без розгляду, пославшись на його систематичне невиконання обов'язків щодо надання відповідей на запитання та витребуваних судом доказів (п. 4 ч. 1 ст. 226 ГПК України). Апеляційний господарський суд це рішення скасував і направив матеріали справи до суду першої інстанції, мотивуючи це тим, що надання чи ненадання позивачем письмових пояснень щодо його думки з приводу поставлених відповідачем питань не може вплинути на повне, всебічне та об'єктивне з'ясування обставин, що мають значення у цій справі, та, відповідно, ухвалення законного і обґрунтованого рішення.

ОЦІНКА СУДУ

Верховний Суд неодноразово вказував, що залишення позову без розгляду на підставі п. 4 ч. 1 ст. 226 ГПК України можливе за умови, якщо суд позбавлений можливості вирішити спір по суті з вини позивача, який не подав без поважних причин витребуваних згідно з ухвалами суду доказів, необхідних для вирішення спору, або його представник не з'явився на виклик у засідання господарського суду чи не повідомив про причини неявки і його нез'явлення перешкоджає вирішенню спору.

КСГ ВС акцентував увагу на тому, що у цьому випадку йдеться про ігнорування позивачем своїх процесуальних обов'язків і вимог суду, що унеможлиблює розгляд господарським судом і вирішення спору по суті заявлених позовних вимог.

Колегія суддів зауважила, що суд першої інстанції при винесенні ухвали про залишення позову без розгляду належним чином не обґрунтував, як саме неподання позивачем витребуваних судом відповідей на запитання відповідача перешкоджає розглянути і вирішити спір по суті на підставі наявних у справі доказів.

Разом з тим апеляційний суд обґрунтовано зауважив, що ненадання позивачем письмових пояснень з приводу поставлених відповідачем питань не може вплинути на повне, всебічне та об'єктивне з'ясування обставин справи та, відповідно, ухвалення законного і обґрунтованого рішення, у зв'язку з чим підстави для залишення позову без розгляду згідно з п. 4 ч. 1 ст. 226 ГПК України відсутні. Суд першої інстанції не був позбавлений можливості розглянути і вирішити спір по суті на підставі наявних у справі доказів.

За результатами розгляду касаційну скаргу залишено без задоволення, а постанову апеляційного господарського суду – без змін.

Детальніше з текстом постанови КГС ВС від 03.09.2025 у справі № 910/14122/24 можна ознайомитися за посиланням <https://reyestr.court.gov.ua/Review/130129627>

Огляд судової практики Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду (актуальна практика). Рішення, внесені до ЄДРСР за вересень 2025 року / Упоряд.: управління аналітичної та правової роботи Касаційного господарського суду департаменту аналітичної та правової роботи Апарату Верховного Суду, судові палати Касаційного господарського суду у складі Верховного Суду. Київ, 2025. – 28 с.

Застереження: видання містить короткий огляд деяких судових рішень. У кожному з них викладено лише основний висновок щодо правового питання, яке виникло у справі. Для правильного розуміння висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним у Єдиному державному реєстрі судових рішень.

Стежте за нами онлайн

 fb.com/supremecourt.ua

 @supremecourt_ua

 t.me/supremecourtua

 x.com/supremecourt_ua

 so.supreme.court.gov.ua